

ՀՏԴ 327

Քաղաքագիտություն

ԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՒՅՆԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՎՐՈՒՆՏԵԳՐՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Վ. Մաթևոսյան

Որպես գաղափարախոսություն, և՛ քաղաքականություն եվրա-ինտեգրումը ձևավորվել է եվրոպական երկրների ջանքերով, սակայն 20-րդ դարի վերջից հատկապես հետխորհրդային երկրների կողմից այն ընտրվում է որպես զարգացման նոր փուլի ուղղություն և հեռանկար դառնալով այս երկրների ժողովրդավարական անցման գործիք: Արևմտյան Եվրոպայում միավորման հիմք դարձան համաեվրոպական գաղափարի, հասարակության ներդաշնակության, հոգևոր և բարոյական իդեալների, մարդկային չափմանն և այլ հարցերը: Դրան նպաստեց ժողովրդավարացման գործընթացների ընդլայնումը, գլոբալացումը ու միջտարածաշրջանային միությունների առաջացումը: Հայաստանի արդի զարգացման գերակայող միտումը նույնպես եվրահնտեգրումն է, որպես նորանկախ պետության միջազգային կարգավիճակ ձեռքբերելու միջոց, և միևնույն ժամանակ, մարտահրավերներով լի աշխարհում պաշտպանվածություն ու զարգացման երաշխիքներ ունենալու հնարավորություն:

Եվրամիության փաստական կայացումը երևան բերեց տարաբնույթ հիմնախնդիրներ, որոնցից ամենաբարդը, թերևս, եվրոպական նույնականացումն էր: Նույնականացումը դիտվում է և՛ որպես իրողություն, և՛ որպես նպատակ: Որպես իրողություն այն դիտվում է ընդհանուր պատմական ժառանգության, արժեքների, պատկերացումների և ընկալումների առումով: Որպես նպատակ, պահանջված է ընդհանուր տնտեսական ու քաղաքական շահերի, քաղաքական վարքի, ընդհանուր ճակատագրի տեսանկյուններից: Եվրոպական երկրներում համաեվրոպականացումը հաճախ ընկալվում է ազգային ավանդույթներից և արժեքներից առանձին: Մինչդեռ եվրոպական նույնականացումը չպետք է դիտարկել որպես ազգայինի հակոտնյա, քանզի այն երբեմն նպաստում է ազգային նույնականացման բարձրացմանը: [1.] Եվ եթե նախկինում եվրոպական պետություններում ազգային ինքնության հարցի քննարկումը բացառվում էր, կամ ոչ կոռեկտ էր համարվում, ապա այսօր այն հասարակական քննարկումների հարց է դարձել: «Միասնական Եվրոպան իր մեջ է ներառել յուրաքանչյուր ժողովրդի գծերը, ինչը թույլ տվեց նրանց տեսնել սեփական ինքնությունը և ներգրավել համաեվրոպական համատեքստ»: [2]

Արդի փուլում, երբ եվրոպականացման գործընթացում ներգրավվում են հարևան երկրները, իսկ միգրացիայի հետևանքով փոխվում է Եվրոպայի ժողովրդագրական պատկերը, ինքնության խնդիրը նոր մակարդակ է տեղափոխվում: Ինտեգրված եվրոպական ինքնությունը հնարավոր է գործընթացի բոլոր մասնակիցների գիտակցված պատրաստակամության դեպքում: [3] Նման իրավիճակն առաջ է բերում եվրոպականի վրա այլ մշակույթների ազդեցության հարցը: Այսպես մահմեդականության ուժեղացող

ազդեցությունը Եվրոպայից պահանջում է քաղաքակրթական-մշակութային երկխոսություններում բարձրացնել սեփական ինքնության մրցունակությունը:

Արևելյան և Կենտրոնական Եվրոպայի երկրները պատրաստ են հրաժարվել պետական ինքնավարության որոշ սկզբունքներից հանուն Եվրամիության անդամակցության, սակայն շարունակում են պետությունը դիտել որպես մշակութային արժեքների պաշտպան: [4] Պարզվում է, որ ինքնության ինտեգրման միտումները և զիջումների սանդղակը տարբեր երկրներում տարբեր են:

Դիտարկելով Հայաստանի ինքնության հիմնախնդիրը եվրահնտեգրման համատեքստում, կարելի է առանձնացնել երկու հիմնական մոտեցումներ. ինտեգրումը՝ որպես որոշակի արժեհամակարգի /այն է եվրոպական/ յուրացում և ինտեգրումը՝ որպես ինչ-ինչ պատճառներով ընդհանուր քաղաքակրթական զարգացումներից դուրս մնացած երկրների /Հայաստան/ վերադարձի գործընթաց: Ինտեգրման հաջողությունը պայմանավորված է նրանով, թե ինտեգրվող երկիրը որքանով է պատկանում ներառող քաղաքակրթական համակարգին: Չնայած պատմական վարիվորումներին Հայաստան-Եվրոպա կապերը միշտ է գոյություն են ունեցել: Որպես Եվրոպայի կայացման նախադրյալ ումանք նշում են տարբեր ժողովուրդների, այդ թվում հայերի փոխազդեցությունը:

Եվրահնտեգրման գործընթացում նույնականացումն արտահայտվում է ազգային և վերազգային ինստիտուտների ձևավորման և համագործակցության միջոցով: Գործնականում ամեն ժողովուրդ Եվրամիության մեջ տեսնում է սեփական առաջնայնությունները՝ համադրելով դրանք եվրոպական ազատության, տնտեսական ընդհանրության կամ խաղաղության խորհրդանիշների հետ: Հենց այդ պատճառով պահանջվեցին մի շարք բազմակողմանի քննարկումներ և պայմանագրեր /Մասսոփիստի, Թուրինի, Ամստերդամի, Շենգենի.../ Եվրոպայի ներքին և արտաքին հարաբերությունների սկզբունքները ճշգրտելու համար:

Հայաստանն երբևէ անմասն չի մնացել աշխարհում իրականացվող գործընթացներին և աղերսներ է ունեցել Եվրոպայում տեղի ունեցած պատմական իրադարձությունների հետ: Լինելով արևելյան և արևմտյան մշակույթների խաչմերուկում՝ Հայաստանը հանդիսացել է այդ երկու մշակույթների ոչ միայն կրողը, այլև փոխանցողը: Իզուր չէ, որ անգլիացի մշակութաբան Արնոլդ Թոյնթին հայերին է հատկացնում Արևմուտք – Արևելք համակարգերի փոխներդաշնակման և թարգմանչի գործառույթը: Ուստի, այժմյան ժողովրդավարական ընտրությունը ևս շարունակությունն է հայ-եվրոպական պատմական առնչությունների և Հայաստանի եվրոպական կողմնորոշման:

Որոշ հետազոտողներ, դիտարկելով Հայաստանի և Եվրոպայի միջև էթնոմշակութային տարբերությունները որպես անջրպետ, գտնում են, որ Հայաստանն ավելի մոտ է իմաստուն Արևելքին երկրներին և որ հայր իր ազգային մենթալությամբ, կացութաձևով և մտածելակերպով չի կարողանա լիովին ինտեգրվել Եվրոպային: Քննարկվում են Հայաստան – Ռուսաստան հարաբերությունները, որպես եվրահնտեգրման այլընտրանք: Այս

մրցակցությունը անժխտելի իրողություն է, որը պետք է դիտարկել Հայաստանի աշխարհքաղաքական առանձնահատկությունների համատեքստում: Ռուսաստան – Արևմուտք հակադրությունը դարձել է կարևոր գործոն հետխորհրդային երկրների ժողովրդավարական փոխակերպումների համար, բայց հաճախ նաև խոչընդոտում է այդ գործընթացներին և համագործակցությանը:

Հայաստանի եվրաինտեգրումը բարդանում է՝ պայմանավորված ներքին ու արտաքին հանգամանքներով: Արտաքին պատճառներից ամենաէականը թերևս Եվրոպայում երկրի նկատմամբ հստակ նախագծի բացակայությունն է: Ի.Մուրադյանի կարծիքով, եվրոպացիների համար առաջնային է տարածաշրջանի ներքին ինտեգրումը, որի նպատակն է Հարավային Կովկասի երկրների ինքնիշխան կառույցները ենթակայացնել վերագային եվրոպական կառույցներին: Եվրոպական երկրների առանձին քաղաքական ուժեր Հայաստանի հետ հարաբերությունները դիտարկում են Թուրքիայի ԵՄ անդամակցությունը կանխելու համատեքստում, կամ անտարբեր են հարցին: Մինչդեռ Թուրքիայի եվրաինտեգրումը Հայաստանում միանշանակ բացասական չի ընկալվում: Վարչապետ Տ.Սարգսյանը ուղղակի նշում է. «Հայաստանը շահագրգռված է, որ հարևան երկրները եվրոպական արժեքների կրողը լինեն: Ոչ մի պետություն Հայաստանից ավելի չի հետաքրքրված Թուրքիայի Եվրամիության անդամակցելուն, քանի որ հարաբերությունները եվրոպական արժեքները կրող Թուրքիայի հետ այլ կերպ կկառուցվեն: Թեև Թուրքիայի եվրոպական արժեքների կրող դառնալը շատ փխրուն երաշխիք է: Ներքին բարդությունն այն է, որ Հայաստանը դեռևս չի ճշգրտել, թե ինչ կարգի և ինչ չափի զիջումների է պատրաստ գնալ ԵՄ անդամ դառնալու և միաժամանակ էթնովնակության ինքնությունը չկորցնելու համար: Խնդիրը բարդանում է նաև նրանով, որ եվրաինտեգրում հասկացության տարրնթերցում կա իշխանական մարմիններում և հասարակությունում: Այսօր արդեն, Հայաստանի իրավական դաշտի բարեփոխումները եվրոպական չափանիշներին համապատասխան, տազնապ են առաջացնում հասարակության որոշակի շրջաններում, որպես վտանգ էթնովնակության ինքնությանը և ազգային անվտանգությանը: Առկա է եվրոպական և ազգային ինքնությունների խելամիտ համադրման խնդիրը, ինչի մեխանիզմները այսօր հստակեցված չեն:

Հայաստանի Հանրապետության Ազգային անվտանգության ռազմավարությունում եվրաինտեգրումը դիտարկվում է որպես անվտանգության և բնականոն զարգացման նոր փուլ և հեռանկար: Ենթադրվում է, որ եվրոպական կառույցների հետ «բազմակողմ համագործակցության հետագա խորացումը դրական անդրադարձ կունենա Հայաստանում ժողովրդավարության ամրապնդման և իրավական պետության կայացման, մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության վրա»: [5, էջ 158] Հայաստանի համար եվրաինտեգրումը դառնում է զարգացման հարացույց, որովհետև.

ա. զարգացման եվրոպական ուղու ընտրությունը պատահական չէ, այլ պայմանավորված է եվրոպական հոգևոր և մշակութային պատմական

առնչություններ և աշխարհայացքային արժեքային նմանատիպ կողմնորոշումներ ունեցող հայ ժողովրդի հասարակական գիտակցությամբ,

բ. բոլոր շահախմբերը, սոցիալական հանրությունները, սոցիալական, քաղաքական մշակութային ինստիտուտները կարող են իրենց հետաքրքրող խնդիրների և որոշումների վերաբերյալ լուծումները փնտրել այդ բաց համակարգում:

գ. Հանրային կյանքի բոլոր ոլորտներում կարելի է առաջադրել ու լուծել խնդիրներ, որոնք պայմանավորված են այդ հարացույցի առկայությամբ /օրինակ բազմակուսակցական համակարգի ձևավորումը, ընտրական համակարգի բարեփոխումները, կանանց և երեխաների, փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությունը և այլն.../

դ. Այս ընտրությունը ոչ միայն ներկա հիմնախնդիրների լուծման ուղի է, այլ նաև պատասխան ապագա մարտահրավերներին, հայ ազգի և հայ պետականության ապագա գոյության հիմնավորումն է:

Գրականություն

1. Александрова Н., К вопросу о формировании европейской идентичности. ПОЛИТЭКС, 2008, 3.
2. Андрийчук О., 2006, <http://gazetana.com/ru/2/2450>.
3. Сарьян С. Кризис и трансформация европейской идентичности. http://www.noravank.am/rus/articles/detail.php?ELEMENT_ID=5108 05.11.2010
4. Постимперская идентичность — для России и Европы /Интервью чл. Науч.совета Московского Центра Карнеги А.В.Рябова/ www.antropotok.archipelag.ru/text/a064.htm
5. Քոթանջյան Հ., Հայաստանի ազային անվտանգության ռազմավարության մշակման: ուղեցույցները տարածաշրջանային անվտանգության ճարտարապետության համատեքստում: Երևան, 2008:

Проблемы национальной идентичности в аспекте евроинтеграции Армении
В. Матевосян

Резюме

Исходя из признания евроинтеграции условием демократизации и национальной безопасности, утверждается, что она является парадигмой современного развития в целом. Возникающую при этом проблему сохранения национальной идентичности предлагается разрешить путем синтеза европейских и национальных ценностей.

Problems of National Identity in Terms of Eurointegration of Armenia
V. Matevosyan

Summary

Based on the fact that eurointegration is the condition of democratization and national security, it is claimed that it's a paradigm of the contemporary development. Arising problem of national identity is proposed to solve by synthesis of the European and national values.